

LITERATURA UNIBERTSITATEA SOZIOLINGUISTIKA

LITERATURA

XABIER MENDIGUREN

BELARRIZ

Aldizkari honen datak noraezean uzten nau. Pentsa: urrian ari naiz lerrook idazten, eta irakurlearen eskuetara iristerako Durangoko Azoka pasata egon liteke. Nik ez dakit inork irakurtzen ote duen kronikatxo hau baina, hala izatekotan, azken nobedadeen berri esperoko du. Eta nik ezin ba horiek eman, oraindik ikusi ez ditudanez gero. Hortaz, kritikariak inoiz egin behar ez lukeena egin beharko dut neurri batean: belarriz aritu. Baliteke, beraz, akatsen bat izatea eta horiek, telebistako kateekin bezala, argitaletxeen kontraprogramazioari egotziko dizkiot. □

NOBELAREN URTEA

Aurtengoari errepasso moduko bat egin nezake, besterik ezean, eta, kaleratuak eta kaleratzekotan direnak batuz gero,

eleberrien urtea izan dela esan liteke. Gogoratzen hasita, izen hauek ateratzen zaizkit: Bernardo Atxaga, Koldo Izagirre, Jon Arretxe, Patri Urkizu, Abelin Linazisoro, Ramon Saizarbitoria, Juan Garzia Garmendia, Jon Alonso, Inaki Irazabalbeitia, Luis Haranburu-Altuna, Karlos Gorrindo, Xabier Mendiguren Elizegi... Ipuin-bildumak ere izan dira: Iturbe, Pedro Alberdi, Lertxundirenak, eta liburu txikien sailetan ateratako mordoxka bat (Joseba Sarrionandia, Harkaitz Cano, Patxi Zubizarreta, Edorta Jimenez, Hasier Etxeberria, Pablo Sastre...).

Kontxo, zerrendari erreparatu eta ez da uzta kaxkarra. Ugarria batetik, eta denetarikoa bestetik; tartean badira onak, oso onak, hainbestekoak; txit ezagun eta hasi berriak; esperimintuetatik kontsumoko literaturaraino, oso zabala da aukera, eta benetan da poztekoa zabaltasun hori, liburugintza baten osasunaren seinale.□

NORMALKERIAK

Ez dakit osasun-seinale den, normalizazio, normaltasun edo normalidadearena, baina Europako herri gehienetan ere gertatzen dena behintzat: narratibaren indarraren iruntzitara, gainerako liburu-moten ahulezia dago.

Poesian, oraindik ere etor daitezkeenen zain eta burura datozkidan apurrekin, urtea eskas antzean joan da. Nik Jose Luis Otamendiren *Lur bat zure minari* nabarmenduko nuke, ahots pertsonala, indarra, sentikortasun minbera berezia erakusten zituelako (akats bakarra, nire ustez, monokorde izatea: liburu osoan tonu, intentsitate, dramatismo bera). Eta beste bat, aipatu gabe ezin utzi litekeena, Joseba Sarrionandiaren itzulera izan da. Itzulera diot, ia urtero liburu berriak kaleratu arren, berak maiteena dukeen poesiaren barrutira etorri delako aspaldiko partez; jendaurrean aspaldiko partez, bere kasa etengabe aritu baita poemak idazten, eta horren froga dugu oraingo bilduma mardul eta bikaina. Ez dakit nor esana duen, eta bestela nik diot, poeta baleztari moduko bat dela, poema-gezia jaurti eta hegazia harrapatu nahi izaten duena; ba, alegoriare-

kin segituz, Iurretako baleztariak berealdiko sena du ia beti ituan jotzeko.

Saiakera eta antzerkietan, berriz, oso pobre gabiltza. Argitaratu ere, apenas egiten den ezer, ez bada sariketaren bat irabazitakoak. Saioena hobetoxeago dabil hala ere, jenero a rena zabal hartuz gero, prentsako artikulua bildumak ere sar daitezkeelako bertan; baina tira, hori «tranpa» txiki bat da. □

BETERANOAK, GAZTEAK ETA MARATOILARI BAT

Aspaldiko inori esatekotan, Ramon Saizarbitoriari esan beharko diogu inongo zalantzarik gabe. Hainbat urtetan bere zorioneko eleberraren zain eduki ondoren, badirudi —kontraprogramazioak azio txarren bat egin ezean— azkenik dastatu ahal izango dugula. Urte onenetako Errioxako ardoei bezala, on egingo ahal zion upeletako egonak!

Azken agurra jo dutenak, berriz, Lubaki bandakoak izan dira. Oso modu politean gainera: Idazle Elkartearen eskutik kaleratu berri duten tako gisako egutegi literarioarekin. Oraindik eskuratu ez baduzu, orain duzu aukera, aurki kolekzionistentzako gaia izango da eta. Dena dela, ezbai galanta sortu digute askori. Garai batean Arantzazuko takoa izaten zen (aurten, gainera, berrogeita hamar urte betetzen ditu); gero, berriz, *Argia*-koa ere atera zen eta aukera egin behar; eta orain, oster, aukera-maukera, lehenaz gainera Lubakirena. Azken agurra zutela esan dut, baina zehatz dezadan: taldea desegiten da, baina bertako kideek soka luzea dute oraindik: Harkaitz Canok, adibidez, oraintxe plazaratu du bere hirugarren liburua (*Radiobiografial*), eta beste batzuk ere ez dira geldi egotekoak. Zain gauzkate beraiek ere.

Euskal idazleetan bat baldin badago mirespen eta laudorio guztiak merezi dituen, bat hori Andu Lertxundi da, nire us-tez behintzat. Usoek hegan azkar eta ondo egiten omen duten bezala, Anduk asko eta ona idaztea lortu du, lanaren lanaz, etengabeko ahaleginez eta beti xede eta helburu berriak bilatuz. Horretarako talentu handia behar da (berak dohain apar-

tak ditu), baina bestalde izugarrizko neke eta sakrifizioak ere kostako zitzaizkiola uste dut nik. Izan ere, euskal letretako eremu malkor honetan aritu da beti, non zuloa han bere atxurra: hutsuneak bete, hizkuntza sendotu, tradizioa eta gaur egungoa lotu, kanpoko joerak bertakoan txertatu, sortzaile nekagaitz, editore zehatz, kritikari zorrotz... Agintariak agian bere erretiroaren zain daude omenaldika hasteko, baina nik hemendik egin diezaiokean omen apal baina bihotzekoena eskaini nahi nioke: bere liburuak plazerrez irakurri, eta irakurtzeko biziki gomendatu. □

ATZOKO ETA GAURKO KLASIKOAK

Joera dugu beti azken ordukoari begira egotekoa, beti zerbait berria behar, hori hartuz gure bizitasunaren neurritzat. Bizioa da hori berez, eta perbertsioa, nobedadeen kulturak etengabeko kontsumoa esan nahi baitu, eta kultura tradizioa da kontsumoa adina, ez erretzen dena baizik irauten duena.

Horregatik da inportantea klasikoek bizirik irautea gure artean (pentsa noraino iritsi den gure deformazioa, orain hogeit urtekoari ere klasiko deitzen diogu). Administrazioak bere lana egin ohi du, klasikoak bildu eta argitaratuz, baina museo-lana izan ohi da hori askotan, biblioteketan hautsa biltzen egotera kondenaturik baitaude liburu horiek. Baina administrazioetik kanpo ere, argitaletxe batzuk eta zenbait ikertzaile bipil ere ahalegin handia ari dira egiten, gaurko eta atzoko euskal idazle klasikoak plazaratu eta jende artean ezagutarazteko. Eman ditzagun urte honetako zenbait adibide.

Alberdania etxean klasikoentzako bilduma berri bat sortu dute, haien literaturtasuna bindikatuz bereziki, eta hasteko Inazio Mujikak Juan Inazio Iztuetaren antologia bat prestatu du. Bikaina benetan ideia. Argitaletxe berak Jean Elissalde «Zerbitzari»ren 1. mundu-gerrako oroitzapenak kaleratu zituen udaberrian: *LVII.a gerlan*, lapurtera moderno bizienaren adibide ederra, Patri Urkizuk prestatuak.

Patri Urkizurekin segituz, berak aurkituak eta prestatuak dira Jon Mirandek idatzitako hainbat eta hainbat eskutitz, gutretzat guztiz ezezagunak eta Susak kaleratu dituenak. Oxala lagunduko balu Parisko euskal idazle handia topikoetatik harantz hobeto ezagutzen.

Mirande aipatu dudanez, Hegoaldeko irakurleen gaitz makur bat salatu nahi dut: Iparraldeko idazleak miretsi egiten ditugu, baina benetan irakurri ez. Behin Axular irakurri genuela-eta, horrekin hango literatura guztia ezaguna bagenu bezala; eta gero bitxikeriak iruditzen zaizkigu han guztiz arrunt eta egunerokoak diren hainbat esamolde eta egitura. Klasiko hurbiletan hurbilena, gaurko Iparraldeko idazmoldean eragin izugarria izan duena, Piarres Larzabal dugu. Piarres Xarriton duela urte batzuetatik ari da haren lan guztiak Elkar-en argitararazten; orain arte antzerki guztiak eman ditu argitara, eta orain prosa-lanak atera ditu, bi tomotan. Oroitzapenen liburua besterik ez du falta, eta jadanik piztua duke hainbaten jakinmina, batez ere Anai Arteako kontuez zer esaten ote duen ikasi beharrez...

Egia da Ipar Euskal Herriko euskalkiak ezagutu ezean ez dela zinezko euskara baturik egiten ahal; hala eta guztiz, gutxi dira batean eta bestean ibili eta denentzako ulerterraz izango zen hizkuntz eredia bilatzen saiatu direnak; askoz gutxiago lortu dutenak; horietako bat, Telesforo Monzon. Aurrekoan ere aipatu nuen honen artikuluen antologia, K. Izagirrek hautatua: *Langosta baten inguruan*. Oraindik ez zuen jende askok irakurriko baina, nire inguruan sumatutakoa kontatuko dizuet: idazle askok esan dit, izugarrizko ustekabea izan dutela: semoi-lari moduko bat-edo esperoko zuten, zerbait oso ideologikoa eta zaharkitua; horrez ordez, umorez eta bizitasunez gainezka dagoen idazle moderno topatu dute, atseginenez. Horra hor benetakoa klasiko bat. (Aitzitik, HBko politiko bati entzuna, zozokeriak iruditu zaizkiola. Ezin ba denei gustatu).□